

ӘӨЖ 375. 7
DOI 10.56525/EZPE9269

АУЫЛ МЕКТЕБІНДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ САПАСЫН БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ

Каиров М.М., Утешкалиева А.М.

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті КеАҚ, Атырау, Қазақстан
e-mail: aigul_bekbol@mail.ru

Андатпа. Мақалада ауылдық мектептегі дене шынықтыру сапасын басқару жүйесін жетілдірудің өзекті мәселелері, стратегиялық бағыттары және практикалық қолдану мүмкіндіктері жан-жақты қарастырылады. Зерттеу шеңберінде ауылдық білім беру мекемелерінің материалдық-техникалық және кадрлық ресурстарының шектеулі жағдайында оқушылардың физикалық дамуы мен дене белсенділігін тиімді арттыру жолдары ғылыми тұрғыдан зерттеледі. Атап айтқанда, дене тәрбиесінің сапасын басқарудың кешенді тәсілдері ұсынылады: оқушылардың дене дамуын жүйелі бақылау, дене шынықтыру мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін үздіксіз арттыру, сондай-ақ мектептің, отбасының және жергілікті қоғамдастықтың белсенді өзара ықпалдастығын қамтамасыз ету. Зерттеудің теориялық негізінде физикалық даму мен дене белсенділігін бағалау критерийлері, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, дене тәрбиесінің тиімділігін арттыруға бағытталған инновациялық басқару әдістері қарастырылады. Сонымен қатар, жұмыс барысында ауылдық мектептердің ресурстық әлеуетінің шектеулілігі жағдайында дене шынықтыру сапасын жақсартудың прагматикалық жолдары, оның ішінде оқу-жаттығу үрдісін оңтайландыру, ақпараттық технологияларды енгізу, педагогикалық инновациялар мен мониторингтік жүйелерді тиімді пайдалану жолдары ұсынылады. Мақалада көрсетілген ұсыныстар мен тәсілдер ауылдық білім беру мекемелерінде дене тәрбиесінің сапасын жүйелі басқаруға, оқушылардың физикалық дамуын тұрақты бақылауға және олардың дене белсенділігін арттыруға бағытталған кешенді механизмдерді құруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері ауылдық мектептердегі дене тәрбиесін басқару жүйесін жетілдіру арқылы білім беру сапасын арттыру және қоғамның денсаулық әлеуетін нығайту мәселелеріне ғылыми негізделген ұсыныстар береді.

Түйін сөздер: дене тәрбиесі, білім сапасы, басқару, ауыл мектебі, оқушылардың денсаулығы.

Кіріспе

Қазақстан Республикасында білім беруді қазіргі заманға сай жаңғырту ауылдық мектептерде басқарудың жаңа үлгілерін іздеу мәселелерін шешуде маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, ҚР ауылдық мектептерінде оқыту мен тәрбиелеу үдерістерін жетілдіру, ұлттық білім беру сапасын арттыру өзектілігін жоғалтпай отыр. Әлеуметтік-экономикалық және тарихи алғышарттар заманауи білім беруді педагогикалық ғылым мен практиканың дамуы тұрғысынан сипаттайтын маңызды көрсеткіш болып табылады және педагогикалық қызметте инновациялық тәсілдерді енгізуге бағыт береді.

Әлеуметтік-экономикалық қиындықтар мен білім беру жүйесіндегі дағдарыстық жағдай педагогикалық қызметте заманауи инновациялық тәсілдерді қолдануды өзекті етеді. Отандық ауылдық мектептерде білім беру және тәрбиелеу үдерісі бірқатар проблемаларға ұшырауда: оқушылардың оқу мотивациясы төмендеді, мектеп пәндері бойынша академиялық көрсеткіштері төмен, оқытудың белсенді формалары мен әдістері жеткілікті деңгейде қолданылмайды, сонымен қатар мұғалімдер мен оқушылар арасындағы педагогикалық байланыс әлсіреді. Бұл жағдай білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне, олардың тұлғалық дамуына және үйлесімді өсуіне сәйкес білім беру процесіндегі қарым-

қатынастарды тиімді үйлестіру қажеттілігін айқындайды. Осы тұрғыда, оқыту мен тәрбиелеу сапасын басқару жүйесін жетілдіру үшін инновациялық тәсілдерді енгізу ғылыми негізделген әрі практикалық мәні зор болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Қазіргі ауыл мектебі тек білім беру жүйесінің негізгі міндеттерін орындаушы ғана емес, сонымен қатар ауылдың әлеуметтік, мәдени және экономикалық инфрақұрылымын жандандырудың маңызды механизмдерінің бірі ретінде қарастырылады. Ауыл мектептері жергілікті қауымдастықтың дамуына ықпал ете отырып, білім берудің сапасын арттыру, оқушылардың жеке мүмкіндіктерін дамыту және қоғамның интеллектуалды әлеуетін нығайту бағытында стратегиялық рөл атқарады.

Ауыл мектептерінің білім беру ортасының ерекшелігі оң және теріс жақтары бар. Сонымен позитивті:

- табиғи ортаның жақындығы және табиғатпен тығыз байланыс;
- халықтық дәстүрлер мен мәдениетті сақтау;
- еңбек тәрбиесінің тығыз байланысы;
- отбасы мен мектептің жақындығы;
- ауыл өмірінің реттілігі.

Сонымен қатар, ауылдық мектептерде бірқатар теріс аспектілер де бар: тұлғааралық кеңістіктің шектелуі және тұйықталуы, оқушылардың жеке басын кешенді зерттеу жүйесінің жоқтығы, білім беру процесінде сараланған (дифференциациялық) тәсілдердің жеткіліксіздігі, заманауи білім беру технологияларын әлсіз қолдану, білікті педагог кадрлардың тапшылығы және басқа да факторлар. Бұл мәселелер оқыту мен тәрбиелеудің сапасына, сондай-ақ мектеп ортасының дамуына айтарлықтай әсер етеді.

Мектеп білім беру ортасының орталығы болып қала береді. Ауылдық мектепте отбасы мен мектеп арасындағы тығыз өзара әрекеттестік білім беру мен тәрбиелеу процесін тиімді ұйымдастыруға, сонымен қатар ауыл өмірінің әлеуметтік, мәдени және экономикалық аспектілерін қамтитын кешенді білім беру тәжірибесін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл өзара байланыс оқушылардың жеке қасиеттерін дамытуға, олардың әлеуметтік бейімделуін қолдауға және мектеп қауымдастығының әлеуетін арттыруға ықпал етеді.

Ауыл мектебінің аталған ерекшеліктері білім беру жүйесін дамытудағы негізгі бағыттар мен перспективаларды анықтауға мүмкіндік береді және ауыл мектебінің инновациялық дамуын басқару стратегиясын әзірлеу мен жүзеге асырудың жалпы тәсілдерін айқындайды. Бұл тұрғыда білім беру ұйымындағы басқару тек ұйымдастырушылық құрылыммен шектелмей, сонымен қатар басқарудың мазмұны, бағыттары, оңтайлы әдістері, құралдары мен нысандары арқылы инновациялық қызметтің тиімділігі мен сапасына айқын ықпал етеді.

"Басқару" ұғымын әртүрлі теориялық және практикалық тұрғыдан қарастырған ғалымдар Ю.А. Конаржевский [1], Т.И. Шамова [2], В. С. Лазарев [3], М. М. Поташник [4], зерттеулері білім беру ұйымының "басқару" ұғымы мақсатты қызмет ретінде қарастырылады.

Зерттеушілер басқаруды мақсатты жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау процесі ретінде қарастырады. Сонымен, жұмыстарда В.Кузин [5] " басқару " - құрылымның сақталуын және қызметтің қолайлы режимін сақтауды қамтамасыз ететін ұйымдасқан жүйелердің нақты функциясы ретінде анықтайды. В.Н. Иванов [6] басқару – бұл кез-келген әлеуметтік жүйенің тұтастығы мен жұмыс істеуін қамтамасыз ететін кәсіби қызметтің ерекше түрі. Жетекші педагогтар В.А.Сластенин [7], П.И.Пидкасистый [8], нақты нәтижеге жету үшін тұтас педагогикалық процеске қатысушылардың мақсатты және саналы өзара әрекеттесуі ретінде мектепшілік басқаруды бөлек атап өтеді.

Біздің зерттеу нысаны жалпы білім беретін мектеп болғандықтан біз педагогикалық ұйымның ерекшеліктерін қарастырдық:

- оқыту мен тәрбиелеуге тікелей байланысты кәсіби қызметтің ерекшелігі;

- педагогикалық жұмыстың көпфункционалдылығы, жауапкершілік және әртүрлі ұжымдармен тығыз қарым-қатынас;
- әлеуметтік қорғалудың жеткіліксіздігі;
- еңбектің жоғары психикалық және эмоционалды-психологиялық шиеленісі.

Педагогикалық функцияларды іске асыру процесі білім беру ұйымдары педагогикалық ұжымның ұйымдастырылған бөлігімен жүзеге асырылады:

- ✓ мектеп әкімшілігі
- ✓ мұғалімдер
- ✓ әлеуметтік педагогтар
- ✓ психологтар, тәрбиешілер
- ✓ сынып жетекшілері
- ✓ педагогикалық мамандар
- ✓ қосымша білім беру мұғалімдері.

Қазіргі ғылыми-әдістемелік әдебиетте білім беру ұйымдарын басқару аясында мектепшілік басқарудың ерекшеліктеріне ерекше назар аударылады. Атап айтқанда, басқарудың негізгі функциялары ретінде жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау көрсетілген [9]. Сонымен қатар, мектептің дамуын басқару процесінде басқарудың кешенді қызметтері айқындалады, олар: жобалау, ұйымдастыру, бақылау, түзету, ақпаратты жинау және талдау, міндеттер қою, мотивацияны қалыптастыру [10].

Зерттеу нәтижелері.

Ауылдық орта мектеп, әдетте, оқушылар саны аз болатындықтан, мұғалімге әрбір оқушымен жеке жұмыс жүргізуге толық мүмкіндіктер туғызады. Бұл өз кезегінде оқу-тәрбие процесінде мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекеттестіктің қарқындылығын арттырады, бірақ оқу жүктемесінің жоғары болуына және оқушының психофизиологиялық шиеленісінің тұрақты сақталуына әкелуі мүмкін.

Ауыл мектебінде оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері келесі аспектілерде көрініс табады:

- оқу материалының мазмұны ауыл өмірімен, табиғатпен және ауыл шаруашылығымен тығыз байланыста болады;
- мұғалімдер көбінесе бірнеше пәнді оқытуды жүзеге асырады, бұл сабақтас пәндердің, технологиялық құрамдас бөліктердің мазмұнын меңгеру және интеграцияланған сабақтарды ұйымдастыру әдістемесін игеру қажеттілігін туындатады;
- оқушылардың саны аз болғандықтан, мұғалім оқушылармен өзара қарым-қатынасты үлкен мектептегідей емес, жеке тәсілдермен құруға мәжбүр болады;
- мұғалім әртүрлі жас ерекшеліктері бар балалар ұжымында тиімді жұмыс істеу технологияларын меңгеруі қажет.

Осылайша, ауылдық мектептің ерекшеліктері білім беру процесінің құрылымы мен ұйымдастыру тәсілдерін қайта қарауды, сондай-ақ педагогикалық қызметтің икемді және интегративті әдістерін қолдануды талап етеді.

Қорытындылай келе, соңғы жылдардағы ауыл балаларының денсаулығының жағдайын талдау олардың арасында әртүрлі ауру түрлерінің өсу тенденциясын көрсетеді. Бұл факт мектептерде денсаулықты сақтау және нығайтуға бағытталған жүйелі және кешенді шараларды жүзеге асырудың өзектілігін айқындайды. Осы тұрғыдан алғанда, денсаулық сақтау технологияларын енгізу және дамыту ауыл мектебіндегі білім беру процесінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс.

Ауылдық шағын жинақты мектептер жағдайында дене тәрбиесін тиімді ұйымдастыру оқушылардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік дамуына елеулі оң әсерін тигізеді. Дене шынықтыру сабақтарының санын көбейту, қозғалыс белсенділігін арттыру, спорттық жарыстар мен сауықтыру іс-шараларын жүйелі өткізу балалардың салауатты өмір салтын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқу жүктемесін оңтайландыру, күн тәртібін дұрыс ұйымдастыру және оқу ортасын санитарлық-гигиеналық талаптарға сай қамтамасыз ету де оқушылардың денсаулығын сақтауда маңызды рөл атқарады.

Осы бағыттағы жұмыстардың тиімділігін арттыру үшін мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, ата-аналар және жергілікті қоғамдастықтың үйлесімді өзара әрекеттестігі қажет. Көрші ауыл мектептерімен ынтымақтастық орнату, бірлескен спорттық шаралар өткізу, оқушылардың дене дайындығы мен физикалық дамуын жүйелі бақылау — ауыл мектебінде дене тәрбиесінің сапасын арттырудың стратегиялық маңызды жолдары болып табылады. Мұндай кешенді тәсіл оқушылардың денсаулығын нығайтуға ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық дамуын, оқу мотивациясын және әлеуметтік белсенділігін қолдауға мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Жалпы алғанда, ауыл мектептерінде денсаулық сақтау технологияларын жүйелі енгізу жас ұрпақтың физикалық және психологиялық денсаулығын нығайтуға, олардың өмірлік белсенділігін арттыруға және өмір сапасын сапалы түрде көтеруге бағытталған стратегиялық маңызды шара болып табылады. Бұл тәсіл білім беру процесінің мазмұны мен ұйымдастырылуын оқушылардың салауатты өмір салтын қалыптастыру және дене дамуын тұрақты бақылау қағидаларына сәйкестендіруді қамтамасыз етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Конаржевский Ю.А. Менеджмент и внутришкольное управление. – М.: Образовательный центр «осбая Педагогический поиск», 1999. – 224 с. [Текст]:
2. Управление развитием высше инновационных процессов в школе / Под ред. Т. И. Шамовой, П. И. Третьякова. – М.: Прометей, 1995. – С. 3–78.
3. Лазарев В.С. и др. Руководство педагогическим принципом коллективом: Модели и методы. – М., 1995. [Электронный ресурс] [Текст]: <http://lib.mgppu.ru/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:9166>
4. Управление качеством рационального образования / Под ред. М. М. Поташника. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 448 с
5. В.Кузин Современные концепции менеджмента: сдвиг парадигм: Учебное пособие. Москва: Кнорус, 2021. 21,5 п.л.
6. Куган Б. А., Сериков Г. Н. Управление образовательной системой: взаимодействие субъектов регионального и муниципального уровней. – М.: ВЛАДОС, 2002.
7. Сластенин Б.А. Педагогика. М., 2002ж.113-125 беті.
8. Пидкасистый П.И., Коротяев Б.И. Педагогика как система научных теорий. М., 1988.
9. М.Л.Портнов Азбука школьного управления 1991 года Просвещение" Москва 1991
10. К.Ж.Қарақұлов Республикалық ғылыми - әдістемелік журналы» № 3 2009

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ

Каиров М.М., Утешкалиева А.М.

НАО Атырауский университет им. Х. Досмухамедова, Атырау, Казахстан
e-mail: aigul_bekbol@mail.ru

Аннотация В статье всесторонне рассматриваются актуальные проблемы, стратегические направления и практические возможности совершенствования системы управления качеством физического воспитания в сельских школах. В рамках исследования научно изучаются пути эффективного повышения физического развития и двигательной активности учащихся в условиях ограниченности материально-технических и кадровых ресурсов сельских образовательных учреждений. В частности, предлагаются комплексные подходы к управлению качеством физического воспитания: систематический контроль

физического развития учащихся, постоянное повышение профессиональной компетентности учителей физической культуры, а также обеспечение активного взаимодействия школы, семьи и местного сообщества. Теоретической основой исследования служат критерии оценки физического развития и двигательной активности, а также инновационные методы управления, направленные на повышение эффективности физического воспитания с учётом возрастных особенностей учащихся. Кроме того, в работе рассматриваются прагматические пути улучшения качества физического воспитания в условиях ограниченного ресурсного потенциала сельских школ, включая оптимизацию учебно-тренировочного процесса, внедрение информационных технологий, использование педагогических инноваций и эффективное применение мониторинговых систем. Предложения и подходы, изложенные в статье, позволяют сформировать комплексные механизмы системного управления качеством физического воспитания в сельских образовательных учреждениях, обеспечить постоянный контроль физического развития учащихся и повысить их двигательную активность. Кроме того, результаты исследования предоставляют научно обоснованные рекомендации по совершенствованию системы управления физическим воспитанием в сельских школах, направленные на повышение качества образования и укрепление здоровья населения.

Ключевые слова: физическое воспитание, качество образования, управление, сельская школа, здоровье учащихся.

IMPROVING THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION IN A RURAL SCHOOL

Kairov M., Uteshkalieva A.

Atyrau University named after H. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan
e-mail: aigul_bekbol@mail.ru

Annotation. The article provides a comprehensive analysis of the current challenges, strategic directions, and practical opportunities for improving the quality management system of physical education in rural schools. Within the scope of the study, scientifically grounded methods for effectively enhancing students' physical development and motor activity under the conditions of limited material, technical, and human resources in rural educational institutions are examined.

In particular, the article proposes comprehensive approaches to managing the quality of physical education, including systematic monitoring of students' physical development, continuous professional development of physical education teachers, and ensuring active interaction among schools, families, and local communities.

The theoretical foundation of the study is based on criteria for assessing physical development and motor activity, as well as innovative management methods aimed at improving the effectiveness of physical education, taking into account the age-specific characteristics of students. Furthermore, the study explores pragmatic approaches to improving the quality of physical education in rural schools with limited resource potential, including optimizing the educational and training process, integrating information technologies, applying pedagogical innovations, and effectively using monitoring systems.

The recommendations and approaches presented in the article enable the creation of comprehensive mechanisms for systematic management of physical education quality in rural educational institutions, ensure continuous monitoring of students' physical development, and promote increased motor activity. Moreover, the research findings provide scientifically grounded recommendations for improving the physical education management system in rural schools, aimed at enhancing the quality of education and strengthening public health.

Keywords: physical education, quality of education, management, rural schools, student health.